

Жорж Бернанос і погляд, якого він ніколи не відводив убік

ГАЛИНА ПОМИЛУЙКО

25 ВЕРЕСНЯ 2019

«Існування людини – це існування історичне... людина може існувати тільки в історії» (Еммануель Муньє, «Вступ до екзистенціалізмів»).

Джерело: Пабло Пікассо, Герніка

Арістотель у «Політиці» дав вкрай влучне визначення людської істоти, яке й досі не полишає

західної ментальної картини. *Ὁλον πολιτικόν*, себто «політична тварина», означає когось, чия сутність полягає в необхідності існувати разом із іншим, а тому зі спільнотою. Заради досягнення блага своєї спільноти людина спроможна розбудовувати символічний порядок, неодмінну частину якого становлять ієрархії, нерозривно поєднані з владою. У буремному ХХ столітті філософ-персоналіст Еммануель Муньє наголосить на історичному аспекті буття особи, яка, акумулюючи тяглість історичного досвіду, індивідуально й суспільно відповідальна за теперішнє та прийдешнє. Очевидно, така думка цілковито суголосна католицькій інтелектуальній традиції, адже святий Тома Аквінський підкреслює відвічальність кожної окремої людини за *bonum commune*.

На початку минулого століття представники французького католицького літературного відродження наново актуалізували цей зв'язок. Жорж Бернанос, Франсуа Моріак, Поль Клодель, Леон Блуа та, меншою мірою, Шарль Пегі, передусім як католики, не мали змоги відділяти творчість від громадянського політичного життя. Хай там як, а поняття відповідальності інтелектуала міцно вкорінилось у французькому лексиконі після галасливої «справи Дрейфуса». Світська Третя республіка, жахіття Першої світової, націоналізм, антисемітизм, цинічна заспокійлива реакція Франції на міжнародні конфлікти, зрештою, невідворотний початок нової війни – усе це жваво обговорювали на шпальтах газет, й участь у розмові неодмінно брали письменники, мислителі, митці, а також особи релігійні, здебільшого католики, яких на той час було чимало серед газетярів.

**Межі влади для письменника чітко окреслені, а
політичні позиції мусять поступитися християнській
візії сьогосвітнього життя: і в романах, і в памфлетах
Бернаноса в просторі буденного промовляє вічне,
духовне, Боже.**

Найпалкіші дискусії точилися довкола громадянської війни в сусідній Іспанії, що протягом 1936–1939 років здригалася від різни й терору. Жорж Бернанос, який тоді мешкав на іспанській Майорці, виявився чи не найбільш утягнутим в інтелектуальні баталії, а коли один із його синів вступив до франкістської «Фаланги», то й поготів. «Той, хто ніколи не віддаляється» від виру сучасних політичних подій, як сказав про Бернаноса його друг, письменник Робер Валері-Радо, у монументальній книзі «Під місяцем великі цвинтарі» (1938) дав свідчення тих жахливих років. Суголосні «Есеям та нарисам боротьби» – збірці, що містить усю памфлетну

позароманну творчість письменника, від 1920 аж до смерті 1948 року, – роздуми про криваву іспанську м'ясорубку намагаються відповісти на кризу, з якою зіткнулася європейська цивілізація, і повернути секуляризовану західну спільноту до її християнських витоків.

«Невідомі супутники мого життя, мої старі браття, одного дня ми разом підемо до дверей Царства Божого. Стомлене й замучене військо, запилужене порохом наших доріг, дороги суворі обличчя, із яких я не зміг утерти піт, погляди, які бачили добро і зло, які виконали своє життєве призначення, змирились і з життям, і зі смертю, о погляди, яких ви ніколи не відводили вбік!». За Бернаносом, у сучасному світі католицький письменник, якщо це його істинне покликання, переймає призначення священника – вести нарід болючими дорогами життя до Царства Небесного, невпинно свідчачи про нього, – а тому мусить бути справжній, невпинний і нестримний у боротьбі. Письмо про сьогоденне політичне має говорити про вічне, метафізичне, а тому й про духовне: «Професія письменника – більше не професія, це подія, і насамперед подія духовна. А всі духовні події – це не що інше, як Голгота». Схожа думка властива всім представникам католицького ренесансу; саме вона спонукала їх реагувати письменством на соціальні реалії.

Як католик-монархіст, що тривалий час належав до християнської монархічної, націоналістично орієнтованої організації штибу «Blut und Boden» – «Action française» під очільництвом Шарля Мораса – Бернанос не міг зрадити свої політичні переконання та стати на бік лівих республіканців.

Джерело: обкладинки газет Action française

Спершу він підтримав заколот Франко, але вже незабаром усвідомив усі жахіття режиму. Тоді,

як той праведник, що має волати, хоч би й один, у пустелі, у «Під місяцем великих цвинтарях» письменник відкрито й безкомпромісно засудив іспанських націоналістів-християн, принагідно не виправдовуючи безбожних республіканців. Ба більше, він нещадно картав вищі церковні кола, які, свідомі злочинів «Фаланги», попри все були готові до компромісів із нею, аби в країні хоч хтось захищав Церкву. Жорж Бернанос опинився межі кількома полюсами: як вірний Римові католик, одразу після папського осуду «Action française» він покинув лави угруповання, критикуючи «безглуздий патріотизм» іспанців, що «підіймається з глибин ненависті», аби без жодного сумніву нищити невірних; як покликаний проповідувати істину, нагадував церковним ієрархам про облуду толерування зла й незмінність євангельських істин, чим викликав тотальне нерозуміння в Поля Клоделя; як громадянин Франції, викривав підступне лицемірство влади, її вдаваний нейтралітет і потурання злу. «Це відразлива вистава, адже складно навіть уявити більш парадоксальну й легкозаймисту суміш цинізму та крутійства».

Із жахом дивлячись на протиборчі табори, Бернанос пристрасно, суворо та шляхетно стверджує, що єдиний ворог – той, кого він зобразив як баришника в романі «Під сонцем Сатани» (1926); політичних же ворогів необхідно, дотримуючись заповіді й наслідуючи Христа, любити. Тому неможливо, відвойовуючи храми, «звільняти Христа з полону» безбожників, якщо ворогів попросту винищувати. Межі влади для письменника чітко окреслені, а політичні позиції мусять поступитися християнській візії сьогосвітнього життя: і в романах, і в памфлетах Бернаноса в просторі буденного промовляє вічне, духовне, Боже. Навіть у період добровільного вигнання, коли його письменство стало суто памфлетною реакцією на події довкола Другої світової, єдиною перспективою погляду на людину, на зло, яке вона творить, і на добро, до якого зі шляхетністю воїна підіймається, була християнська любов до ближнього та до ворога – почуття, на думку Бернаноса, вповні доступне лише дітям. Недарма в передмові до «Під місяцем великих цвинтарів» він пише: «Але наймертвіший із мертвих той хлопчик, яким я був. Та коли настане час, саме він повернеться і знов очолить моє життя, збере до купи всі мої бідолашні роки аж до останнього та, як юний вождь, що зумів скликати розбите військо ветеранів, першим увійде в оселю Отця Небесного». І якщо в політичній есеїстиці не було місця для дитячого погляду, то в романах Бернанос не лише говорить від імені дитини, а й вдається до її мови. Обмежене здоровим глуздом і необхідністю пробитися до владних кіл письмо про політичне вивільняється в романних текстах, знаходячи можливість не лише говорити, повчати, нагадувати, розмірковувати про нагальне, а й свідчити про ту Любов, якої ми, утягнуті в криваві ворожнечі, часто виявляємося не варті – проте все одно її отримуємо й нею переображуємося.

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**